

Jarosław A. Sobkowiak, Krzysztof Filipowicz

Od Redakcji

Studia Theologica Varsaviensia 52/2, 11-16

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

OD REDAKCJI

„Mówienie o pokucie i pojednaniu jest dla współczesnych mężczyzn i kobiet wezwaniem do odnalezienia na nowo, w przekładzie na ich własny język, owych słów, którymi nasz zbawiciel i Mistrz, Jezus Chrystus, zechciał rozpocząć swoje przepowiadanie: *Nawracajcie się i wiercie w Ewangelię*, czyli przyjmijcie radosną nowinę o miłości, o przybraniu za synów Bożych, a więc o braterstwie”. Tymi słowami rozpoczyna się *Reconciliatio et paenitentia* – jedna z donioślejszych adhortacji apostołskich długiego pontyfikatu św. Jana Pawła II, ale także i jedna z donioślejszych adhortacji w dziejach Kościoła w ogóle. Została ona ogłoszona w pierwszą Niedzielę Adwentu, 2 grudnia 1984 roku w Rzymie u św. Piotra. Z końcem 2014 roku przypada zatem już jej trzydziesta rocznica. Niewątpliwie jest to wystarczający powód, aby bieżący numer *Studia Theologica Varsaviensia*, poświęcony rocznicy ogłoszenia tegoż dokumentu, przypomniał naszym Czytelnikom główne treści i przesłanie adhortacji, ale także, dokonując pewnej syntezy teologicznej, ukazał oddźwięk, jaki dokonał się po jej ogłoszeniu. Pragniemy także przypomnieć, że poprzedni numer *Studia Theologica Varsaviensia* poświęcony był zasadniczo kanonizacji bł. Jana Pawła II, ale także dotyczył pewnych inspiracji i wyzwania, jakie po sobie zostawiło owocne życie i pontyfikat naszego Rodaka. Chcemy tym samym wpisać bieżący numer w nurt ogromnego dzieła stawiającego sobie za cel przyswojenie dziedzictwa św. Jana Pawła. Zadanie to wydaje się tym bardziej aktualne, że

wraz z początkiem pierwszej Niedzieli Adwentu (02.12.2014.), rozpoczyna się nowy rok duszpasterski i liturgiczny 2014/2015, upływający pod hasłem: „Nawróćcie się i wierźcie w Ewangelię”, który wpisuje się w tematykę adhortacji; wezwanie to figuruje, jak mogliśmy się przekonać, w pierwszym zdaniu adhortacji.

Papieska adhortacja, najogólniej mówiąc, jest ciągle aktualnym i potwarzającym się przez dzieje Kościoła wezwaniem do nawrócenia i pokuty. Za każdym razem jednak Kościół pragnie lepszego poznania i zrozumienia współczesnego człowieka i świata w kontekście tajemnicy dobra i zła. Św. Jan Paweł II w sposób szczególny zwrócił uwagę na problem licznych, głębokich i bolesnych podziałów trapiących ludzkość. Przyznać trzeba, że ów brak jedności dotknął także praktykę i teologię sakramentu pokuty i pojednania. W mocnych ale i wzruszających słowach, padających przy końcu adhortacji, Papież wzywa i napomina: „Ośmielam się, w godzinie dziejów nie mniej krytycznej, powiązać moją adhortację z napomnieniem Księcia Apostołów, który pierwszy zasiadał na Katedrze rzymskiej jako świadek Chrystusa i pasterz Kościoła, i tu <<przewodniczył miłości>> wobec całego świata. W łączności z biskupami, następcami Apostołów, i wsparty przez kolegią refleksję, którą wielu z nich, zgromadzonych na Synodzie, poświęciło tematowi i problemowi pojednania, pragnąłem przekazać Wam w duchu rybaka z Galilei to, co on mówił do naszych odległych w czasie, a tak złączonych sercem braci w wierze: *Bądźcie wszyscy jednością ... Nie oddawajcie złem za złe ...*”, bądźcie „gorliwi w czynieniu dobra, dodając: *Lepiej bowiem — jeżeli taka wola Boża — cierpieć dobrze czyniąc, aniżeli czyniąc źle*”. Wspomniana przez Papieża „godzina dziejów nie mniej krytyczna”, odnosi się nie tylko do sytuacji głębokiego kryzysu, w jakim pogrążył się sakrament pokuty i pojednania, ale także braku jedności w zarządzeniu tej sytuacji. Dodać należy, że kryzys dotyka ten sakrament w historii Kościoła nie pierwszy raz, ale niewątpliwie po raz pierwszy wystąpiły takie okoliczności, które doprowadziły do obecnej sytuacji, a mianowicie zanik poczucia sacrum, pociągający za sobą zamieranie świadomości grzechu a tym samym potrzeby pojednania z Bogiem i zadośćuczynienia za popełnione winy. Tym samym kry-

zys sakramentu pokuty i pojednania sytuuje się w kontekście kryzysu o wiele szerszego i bardziej złożonego. Wyjątkową świadomość takiego stanu rzeczy musiał mieć papież Jan Paweł II, teolog, filozof, poeta, aktor a przede wszystkim duszpasterz, gdyż sam przyznaje, że *Reconciliatio et paenitentia* jest takim właśnie szerokim, wieloaspektowym podejściem do sakramentu: „Jest to spojrzenie historyka i socjologa, filozofa i teologa, psychologa i humanisty, poety i mistyka: jest to nade wszystko zatroskane, choć pełne nadziei, spojrzenie pasterza”.

Te zasadnicze przesłanki, które doprowadziły do powstania papieskiego dokumentu, zaważyły również na kształcie bieżącego numeru *Studia Theologica Varsaviensia*, który przedkładamy uważnej i życzliwej lekturze naszych Czytelników. I tak, pierwszy artykuł, autorstwa bp. Andrzeja Dziuby, ukazuje nie tylko kontekst historyczny dokumentu, ale wyraźnie stwierdza, że jego geneza była wprost papieska, mimo że adhortacje naznaczone są mocnym charakterem synodalnym i kolegialnym. W odpowiedzi na papieskie wezwanie do jedności i jednomyślności wpisuje się artykuł ks. Sławomira Nowosada, który przybliży grzech, pokutę i spowiedź z perspektywy protestanckiej. W dużej mierze problematyka grzechu, łaski i odkupienia legła u podstaw formowania się teologii i praktyki sakramentalno-pastoralnej, zwłaszcza w tradycji luteranckiej, kalwińskiej i anglikańskiej.

Człowiek, będący drogą Kościoła, wymaga jego szczególnej uwagi i pasterskiej troski w doświadczeniu grzechu, słabości i zła. Pojednanie z Bogiem i ludźmi oraz zadośćuczynienie wyznacza tym samym standardy autentycznej egzystencji chrześcijańskiej. W kolejnym zatem, naznaczonym antropologicznym kontekstem artykule, ks. Jarosław A. Sobkowiak podejmuje refleksję nad cnotą sprawiedliwości w aspekcie dwóch podmiotów pojednania, jakimi są Bóg i człowiek. Bez zgody na uznanie tej fundamentalnej różnicy człowiek skazuje siebie na ontologiczną samotność, na „samoprzebaczenie” i „samopojednanie”. Ostatecznie więc – mówiąc językiem egzystencjalistów – piekło to nie inni czy Inny, ale piekło to człowiek niezdolny do sprawiedliwości wobec szczególnego podmiotu pojednania, jakim jest Bóg.

Papieska adhortacja *Reconciliatio et paenitentia* z konieczności dotyczy bolesnego tematu *mysterium iniquitatis*. Jednak decydujący wydzźwięk, wyraźnie stwierdza Papież, należy do *mysterium* lub *sacramentum pietatis*, a jest nim Jezus Chrystus. Na drogach Bożego miłosierdzia konieczna jest posługa szafarzy sakramentów. W kolejnym artykule, ks. Zbigniew Wanat uszczegóławia, że powinna ona przejawiać się poprzez wzajemnie uzupełniające się obszary pasterskiej troski: przepowiadania ewangelicznego orędzia o miłosierdziu Bożym, udzielaniu przebaczenia w sakramencie pokuty i pojednania i osobistym świadectwie kapłana – spowiednika, który jest także penitentem.

Niewątpliwie novum adhortacji polega między innymi na dostrzeżeniu pomocnej roli katechezy i katechizacji w formowaniu postawy pokutnej. Związek ewangelizacji i nawrócenia jest, przyznaje autor kolejnego artykułu, ks. Piotr Tomasik, dość złożony i wymyka się możliwościom precyzyjnego, katechetyczno – duszpasterskiego planowania. Wszelkie jednak działania posiadają głęboki sens, choć być może nie do końca zrozumiały. Takie postępowanie nacechowane musi być chrześcijańską nadzieją, a gorąco zachęca do niej, popartej ewangelizacyjnym zapalem, papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*. Artykuł ten dowodzi tym samym twórczych kontynuacji *Reconciliatio et paenitentia*, obecnych w ważnych rangą dokumentach kościelnego Magisterium.

Kolejny artykuł, autorstwa ks. Ireneusza Mroczkowskiego, uszczegółowia temat pokuty w perspektywie wyjątkowo drogiej dla św. Jana Pawła II teologii ciała. Zbieżność adhortacji z katechezami środowymi, poświęconych etycznemu sensowi sakramentu małżeństwa, nie jest przypadkowa. Zdaniem autora dowodzi to przenikliwości Papieża, który na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku widział konieczność nowego sposobu mówienia zarówno o katolickiej teologii małżeństwa i seksualności ludzkiej, jak i szeroko rozumianej pokucie, w tym spowiedzi sakramentalnej. Oczywiście, chodzi nie tylko o nowy sposób mówienia o katolickiej etyce seksualnej – mówi o tym wyraźnie artykuł ks. Antoniego Bartoszką, będący próbą odpowiedzi na pytanie, na ile sakrament pokuty i pojednania może być dziś miejscem i środkiem odbu-

dowywania oraz integrowania własnej seksualności – ale także dotyczy wielu typowych problemów zrodzonych w naszych czasach. Mowa tu oczywiście o bioetycznym kontekście *Reconciliatio et paenitentia*. Ks. Andrzej Muszala zauważa, że zagadnienia bioetyczne były Papieżowi szczególnie bliskie i jako takie znalazły swe miejsce w adhortacji.

Dział *Varia* otwiera artykuł ks. Krzysztofa Filipowicza, w którym autor przybliża misteryjny charakter liturgii. Rozważania swe sytuuje w kontekście szerszym, starożytnych kultów misteryjnych. Kolejny artykuł, Darii Ćwik, poświęcony został wpływowi filozofii na formowanie się dogmatów chrystologicznych ogłaszanych podczas pierwszych soborów. Natomiast ks. Roman Ceglarek przybliża wskazania katechetyczne, zawarte w papieskich dokumentach pierwszej połowy XX wieku.

W bieżącym numerze *Studia Theologica Varsaviensia* zamieszczamy trzy recenzje. Dwie z nich wyszły spod pióra bp. Andrzeja Dziuby. Pierwsza z nich omawia dzieło zbiorowe, wydane staraniem Wydawnictwa UKSW: *Kardynał Stefan Wyszyński, Prymas Tysiąclecia i ewangelizator*. Bp A. Dziuba zauważa, że w pasterskiej posłudze Prymasa Tysiąclecia można było już wówczas z powodzeniem doszukać się pewnych elementów nowej ewangelizacji, która w pełni wybrzmiała wraz z nauczaniem i posługą św. Jana Pawła II. Wydaje się, że kard. S. Wyszyński był jej prorokiem, więcej realizatorem i twórczym nośnikiem. Druga recenzja dotyczy publikacji autorstwa ks. Jerzego Gocki, zatytułowana: *Nauka społeczna Kościoła w poszukiwaniu własnej tożsamości*. Studium lubelskiego profesora, zauważa recenzent, jest interesującą propozycją, w może dziś trochę przytłumionej refleksji wokół statusu nauki społecznej Kościoła. Recenzja ks. Sławomira Nowosada poświęcona została anglojęzycznej pozycji niemieckiego filozofa Michaela Hauskellera, zatytułowanej: *Better Humans? Understanding the Enhancement Project*, dotyczącej idei transhumanistycznych. Chociaż autor przyznaje, że niektóre filozoficzne analizy Hauskellera wydają się niejednoznaczne, to książka ta dostarcza cennych refleksji nad współczesnymi wyobrażeniami i rzeczywistymi próbami przemiany człowieka w postczłowieka, ludzkości w postludzkość przy pomocy coraz szerzej dostępnych narzędzi biotechnologii i biomedycyny. Kolejna recenzja,

również autorstwa ks. Sławomira Nowosada, przybliży polskim czytelnikom anglojęzyczną pracę Hollisa Phelpsa. Dotyczy ona filozoficznych przemyśleń Alaina Badiou, koncentrujących się wokół tytułowej teologii i anty-teologii, ale również, zauważa recenzent, filozofii i anty-filozofii.

Tradycyjnie na koniec prezentujemy w *Kronice* aktualne osiągnięcia pracowników Wydziału Teologicznego UKSW z okresu styczeń – czerwiec 2014 roku, zreferowane przez Małgorzatę Laskowską.

Ks. Krzysztof Filipowicz, Jarosław A. Sobkowiak MIC